

4.2 Turingin koneiden laajennuksia

1. Moniuraiset koneet

Sallitaan, että Turingin koneen nauha koostuu k :sta rinnakkaisesta urasta, jotka kaikki kone lukee ja kirjoittaa yhdessä laskenta-askellessa. Koneen siirtymäfunktion arvot ovat tällöin muotoa:

A	L	A	N	#	#	#	#	#
M	A	T	H	I	S	O	N	...
T	U	R	I	N	G	#	#	

nauhapäät: ↑

$$\delta(q, (a_1, \dots, a_k)) = (q', (b_1, \dots, b_k), \Delta),$$

missä $a_1, \dots, a_k$ ovat urilta 1, ..., k luetut merkit, $b_1, \dots, b_k$ niiden tilalle kirjoitettavat merkit, ja $\Delta \in \{L, R\}$ on nauhapään siirtosuunta.

Laskennan aluksi tutkittava syöte sijoitetaan ykkösuran vasempaan laitaan; muille urille tulee sen kohdalle erityisiä tyhjämerkkejä #.

Formaalisti k -urainen Turingin kone on seitsikko

$$M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, q_{acc}, q_{rej}),$$

missä muut komponentit ovat kuten standardimallissa, paitsi siirtymäfunktio:

$$\delta : (Q - \{q_{acc}, q_{rej}\}) \times (\Gamma^k \cup \{>, <\}) \rightarrow Q \times (\Gamma^k \cup \{>, <\}) \times \{L, R\}.$$

Seuraajatilannereolaation $\vdash_M$, alkutilan jne. määritelmät ovat pieniä muutoksia lukuunottamatta samanlaiset kuin standardimallissa.

Lause 4.1. Jos formaali kieli L voidaan tunnistaa k -uraisella Turingin koneella, se voidaan tunnistaa myös standardimallisella Turingin koneella.

Todistus. Olkoon $M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, q_{acc}, q_{rej})$ k -urainen Turingin kone, joka tunnistaa kielen L . Vastaava standardimallinen kone $\hat{M}$ muodostetaan seuraavasti:

$$\hat{M} = (\hat{Q}, \Sigma, \hat{\Gamma}, \hat{\delta}, \hat{q}_0, q_{acc}, q_{rej}),$$

missä $\hat{Q} = Q \cup \{\hat{q}_0, \hat{q}_1, \hat{q}_2\}$, $\hat{\Gamma} = \Sigma \cup \Gamma^k$ ja kaikilla $q \in Q$ on

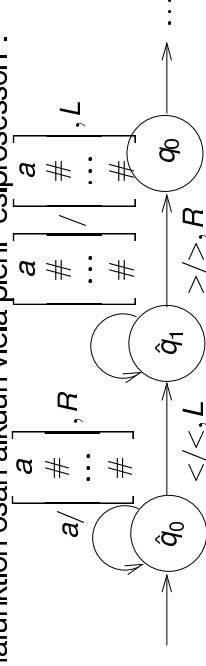
$$\hat{\delta}(q, \begin{bmatrix} a_1 \\ \vdots \\ a_k \end{bmatrix}) = (q', \begin{bmatrix} b_1 \\ \vdots \\ b_k \end{bmatrix}, \Delta),$$

$$\text{kun } \delta(q, (a_1, \dots, a_k)) = (q', (b_1, \dots, b_k), \Delta).$$

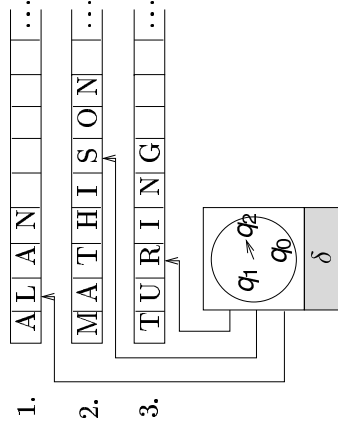
Koneen $\hat{M}$ laskennan aluksi täytyy syötejono "nostaa" ykkösuralle, so. korvata nauhalla merkkijono $a_1 a_2 \dots a_n$ merkkijonolla

$$\begin{bmatrix} a_1 \\ \# \\ \vdots \\ \# \end{bmatrix} \begin{bmatrix} a_2 \\ \# \\ \vdots \\ \# \end{bmatrix} \dots \begin{bmatrix} a_n \\ \# \\ \vdots \\ \# \end{bmatrix}.$$

Tätä operaatiota varten liitetään M :stä kopioituihin siirtymäfunktion osan alkuun vielä pieni "esiprosessori":

2. Moninauhaiset koneet

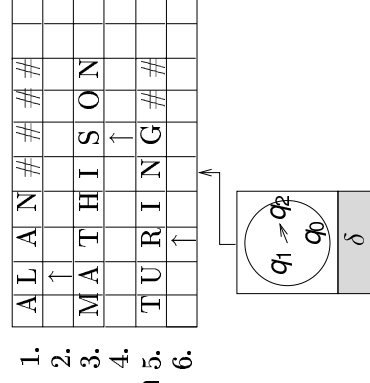

Sallitaan, että Turingin koneella on k toistaan riippumatonta nauhaa, joilla on kullakin oma nauhapäänsä. Kone lukee ja kirjoittaa kaikki nauhat yhdessä laskenta-askelissa. Laskennan aluksi syöte sijoitetaan ykkösnauhan vasempaan laitaan ja kaikki nauhapäätt nauhojensa alkuun.

Lause 4.2. Jos formaali kieli L voidaan tunnistaa k -nauhaisella Turingin koneella, se voidaan tunnistaa myös standardimallisella Turingin koneella. *Todistus (idea).* Olkoon

$$M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, q_{\text{acc}}, q_{\text{rej}})$$

k -nauhainen Turingin kone, joka tunnistaa kielen L . Koneetta M voidaan M simuloida $2k$ -uraisella koneella $\hat{M}$ siten, että koneen $\hat{M}$ parittomat urat $1, 3, 5, \dots, 2k - 1$ vastaavat M :n nauhoja $1, 2, \dots, k$, ja kutakin paritonta uraa seuraavalla parillisella uralla on merkillä $\uparrow$ merkitty vastaavan nauhan nauhapään sijainti.

Tällaisen koneen siirtymäfunktion arvot ovat muotoa

$$\delta(q, a_1, \dots, a_k) = (q', (b_1, \Delta_1), \dots, (b_k, \Delta_k)),$$

missä $a_1, \dots, a_k$ ovat nauhoilta $1, \dots, k$ luetut merkit, $b_1, \dots, b_k$ niiden tilalle kirjoitettavat merkit, ja $\Delta_1, \dots, \Delta_k \in \{L, R\}$ nauhapäiden siirtosuunnat.

Formaalisti k -nauhainen Turingin kone on seitsikko

$$M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, q_{\text{acc}}, q_{\text{rej}}),$$

missä muut komponentit ovat kuten standardimallisissa, paitsi siirtymäfunktio:

$$\delta : (Q - \{q_{\text{acc}}, q_{\text{rej}}\}) \times (\Gamma \cup \{>, <\})^k \rightarrow Q \times ((\Gamma \cup \{>, <\}) \times \{L, R\})^k.$$

Seuraajatilannerelaatio ym. peruskäsitteet määritellään pienin muutoksin entiseen tapaan.

Simuloinnin aluksi syötemerkkijono sijoitetaan normaalisti koneen $\hat{M}$ ykkösuralle. Ensimmäisessä siirtymässään $\hat{M}$ merkitsee nauhapääosoittimet $\uparrow$ parillisten urien ensimmäisiin merkkiipaikkoihin.

Tämän jälkeen $\hat{M}$ toimii ”pyyhkimällä” nauhaa edestakaisin sen alku- ja loppumerkin välillä. Vasemmalta oikealle pyyhkäisyllä $\hat{M}$ kerää tiedot kurkin osoittimen kohdalla olevasta M :n nauhamerkistä. Kun kaikki merkit ovat selvillä, $\hat{M}$ simuloi yhden M :n siirtymän, ja takaisin oikealta vasemmalle suuntautuvalla pyyhkäisyllä kirjoittaa $\uparrow$ -osoittimien kohdalle asianmukaiset uudet merkit ja siirtää osoittimia. $\square$

3. Epädeterministiset koneet

Formaalisti epädeterministinen Turingin kone on seitsikko

$$M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, q_{\text{acc}}, q_{\text{rej}}),$$

missä muut komponentit ovat kuten deterministisessä standardimallissa, paitsi siirtymäfunktio:

$$\delta : (Q - \{q_{\text{acc}}, q_{\text{rej}}\}) \times (\Gamma \cup \{>, <\}) \rightarrow \mathcal{P}(Q \times (\Gamma \cup \{>, <\}) \times \{L, R\}).$$

Siirtymäfunktion arvon

$$\delta(q, a) = \{(q_1, b_1, \Delta_1), \dots, (q_k, b_k, \Delta_k)\}$$

tulkinta on, että ollessaan tilassa q ja lukiessaan merkin a kone voi toimia jonkin kolmikon (q_i, b_i, Δ_i) mukaisesti.

Epädeterministisen koneen tilanteet, tilannejohdot jne. määritellään formaalisti samoin kuin deterministisenkin koneen tapauksessa, paitsi että ehdon $\delta(q, a) = (q', b, \Delta)$ sijaan kirjoitetaan $(q', b, \Delta) \in \delta(q, a)$.

Tämän muutoksen takia seuraajatilanrelaatio $\vdash_M$ ei ole enää yksiarvoinen: koneen tilanteella (q, w) voi nyt olla useita vaihtoehtoisia seuraajia, so. tilanteita (q', w') , joilla $(q, w) \vdash_M (q', w')$.

Koneen M tunnustama kieli määritellään:

$$L(M) = \{x \in \Sigma^* \mid (q_0, x) \vdash_M^* (q_{\text{acc}}, w) \text{ jollakin } w \in \Gamma^*\}.$$

Epädeterministisen koneen M tapauksessa siis merkkijono x kuuluu M :n tunnustamaan kieleen, jos *jokin* M :n kelvollinen tilannejono johtaa alkutilanteesta syötteellä x hyväksyvään lopputilanteeseen.

Esimerkki. Yhdistettyjen lukujen ”tunnistaminen”

epädeterministisillä Turingin koneilla.

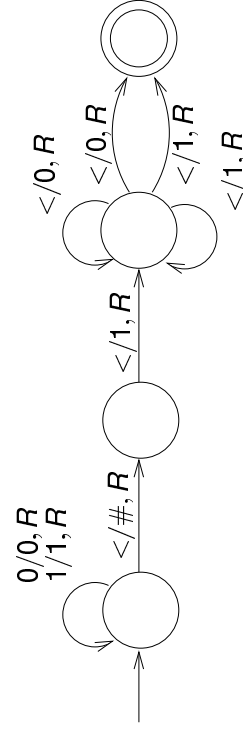
Ei-negatiivinen kokonaisluku n on *yhdistetty*, jos sillä on kokonaislukutekijät $p, q \geq 2$, joilla $pq = n$. Luku, joka ei ole yhdistetty, on *alkuluku*.

Oletetaan, että on jo suunniteltu deterministinen kone CHECK_MULT, joka tunnustaa kielen

$$L(\text{CHECK\_MULT}) = \{n\#p\#q \mid n, p, q \text{ binaärilukuja, } n = pq\}.$$

Olkoon lisäksi GO_START deterministinen Turingin kone, joka siirtää nauhapään osoittamaan nauhan ensimmäistä merkkiä.

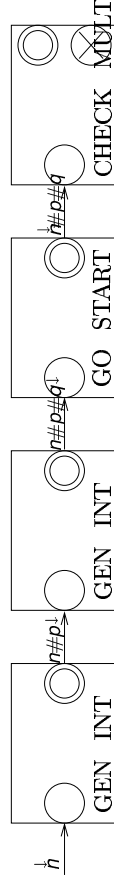
Olkoon edelleen GEN_INT seuraava mielivaltaisen ykköstä suuremman binaäriluvun nauhan loppuun tuottava epädeterministinen Turingin kone:

Epädeterministinen Turingin kone TEST_COMPOSITE, joka tunnistaa kielen

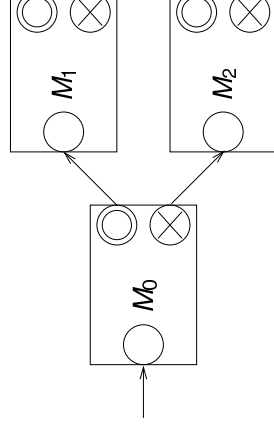
$$L(\text{TEST\_COMPOSITE}) = \{n \mid n \text{ on binäärimuotoinen yhdistetty luku}\}$$

voidaan muodostaa näistä komponenteista yhdistämällä:

Yhdistetty kone hyväksyy syötteenä annetun binääriluvun n , jos ja vain jos on olemassa binääriluvut $p, q \geq 2$, joilla $n = pq$ — siis jos ja vain jos n on yhdistetty luku.

Huom. Yleinen kaaviomerkitä Turingin koneiden yhdistämiselle:

Lause 4.3 Jos formaali kieli L voidaan tunnistaa epädeterministisellä Turingin koneella, se voidaan tunnistaa myös standardimallisella deterministisellä Turingin koneella. *Todistus (idea).* Olkoon

$$M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, q_{acc}, q_{rej})$$

epädeterministinen Turingin kone, joka tunnistaa kielen L . Koneita M voidaan simuloida kolmenauhaisella deterministisellä koneella $\hat{M}$, joka käy systemaattisesti läpi M :n mahdollisia laskentoja (tilannejonoja), kunnes löytää hyväksyvän — jos sellainen on olemassa. Kone $\hat{M}$ voidaan edelleen muuntaa standardimalliseksi edellisten lauseiden konstruktioilla.

Yksityiskohtaisemmin:

Nauhalla 1 $\hat{M}$ säilyttää kopiota

syötejonosta ja nauhalla 2 se simuloi koneen M työnauhaa.

Kunkin simuloitavan laskennan 2.

aluksi $\hat{M}$ kopioi syötteen

nauhalla 1 nauhalle 2 ja pyyhkii

pois nauhalle 2 edellisen

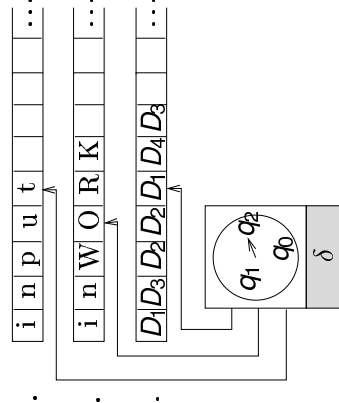
laskennan jäljittä mahdollisesti

jääneet merkit.

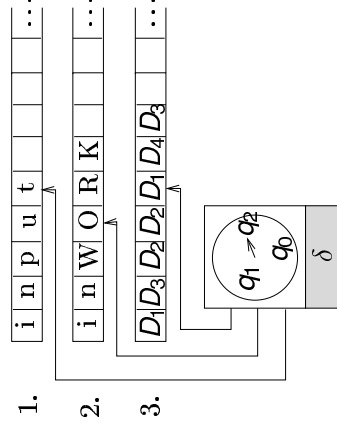
Nauhalla 3 $\hat{M}$ pitää kirjaa

vuorossa olevan laskennan

“järjestysnumerosta”.

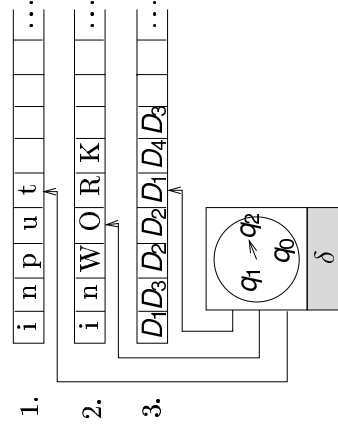
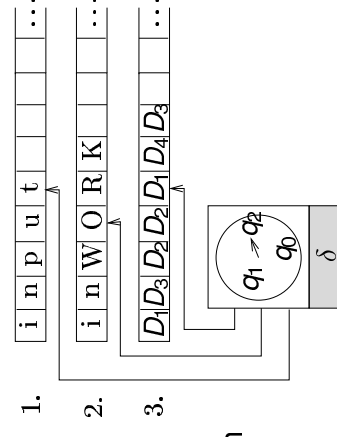

Tarkemmin sanoen, olkoon r suurin M :n siirtymäfunktion arvojoukon koko. Tällöin $\hat{M}$:lla on erityiset nauhamerkit $D_1, \dots, D_r$, joista koostuvia jonoja se generoi nauhalle 3 kanonisessa järjestyksessä: ε , $D_1, D_2, \dots, D_r, D_1 D_1, D_1 D_2, \dots, D_1 D_r, D_2 D_1, \dots$. Kutakin generoitua jonoa kohden M simuloi yhden M :n osittaisen laskennan, jossa epädeterministiset valinnat tehdään kolmosnauhan koodijonon ilmaisemalla tavalla.

Esimerkiksi jos kolmosnauhalla on jono $D_1 D_3 D_2$, niin ensimmäisessä siirtymässä valitaan vaihtoehto 1, toisessa vaihtoehto 3, kolmannessa vaihtoehto 2. Ellei tämä laskenta johdanut M :n hyväksyvään lopputilaan, generoidaan seuraava koodijono $D_1 D_3 D_3$ ja aloitetaan alusta.

Jos koodijono on epäkelpo, so. jos siinä jossakin kohden on tilanteeseen liian suuri koodi, simuloitu laskenta keskeytetään ja generoidaan seuraava jono.

Selvästi tämä systemaattinen koneen M laskentojen läpikäynti johtaa koneen M hyväksymään syötejonon, jos ja vain jos koneella M on syöteen hyväksyvä laskenta. Jos hyväksyvää laskentaa ei ole, kone M ei pysähdy. $\square$